

Koltai Zsuzsa

A múzeumandragógia kihívásai az USA-ban

Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar

Az amerikai múzeumok egyértelműen oktatási színtérként definiálhatóak, legfontosabb társadalmi küldetésüket az oktatási funkció teljesítésében határozza meg maga a muzeológus szakma is. A múzeumi tanulás kiemelkedő jelentőségére utal, hogy az amerikai múzeumok évente egy milliárd dollárt költenek oktatási programjaikra, illetve, hogy évente 18 millió órában kínálnak oktatási programokat. A Múzeumok Amerikai Szövetségének (AAM- American Association of Museums) adatai szerint naponta 2,3 millió, évente pedig 865 millió látogatója van az amerikai múzeumoknak.¹ A múzeumok népszerűségére utal, hogy az amerikai családok első három legpreferáltabb nyaralási desztinációja között szerepelnek a múzeumok. Az USA-ban csak azok a múzeumok nyerhetik el a Múzeumok Amerikai Szövetségének akkreditációját, melyek „alapvetően oktatási jellegű” intézmények.² A Múzeumok Amerikai Szövetsége 2008-as éves beszámolójában napjaink múzeumát a „lifelong learning bástyájának, fontos gazdasági motornak, szociális szolgáltatások nyújtójának, terápiás kezelések oázisának, az állampolgári büszkeség forrásának, valamint felbecsülhetetlen értékű közösségi vagyonnak” nevezte.³

A múzeumi interpretáció innovációjának andragógiával összefüggő kérdései

A XX. század végén a polgárjogi aktivisták Amerika szerte elégedetlenségüknek adtak hangot a tradicionális múzeumi interpretációval kapcsolatosan. Egyre több olyan kérdés fogalmazódott meg, mely a múzeumokban közvetített narráció, az ott bemutatott kultúrák és történelem vonatkoztatási csoportjaira fókuszált. Ezek a csoportok a párbeszéd kiszélesítésére, a sokféle és befogadó megjelenítés megvalósítására törekedtek. Igény fogalmazódott meg arra, hogy az amerikai társadalom sokfélesége érvényesüljön a múzeumi interpretációban is,

¹ <http://www.aam-us.org/getinvolved/advocate/statistics.cfm> (2009. április 29.)

² <http://www.aam-us.org/aboutmuseums/whatis.cfm> (2009. május 2.)

³ AAM Annual Report 2008, AAM Washington DC., 2008., p. 7.

hogy az amerikai történelem és kultúra bemutatásánál hangsúlyosabban szerepeljenek a feketék, a latinok, indiánok, az ázsiai és csendes-óceáni gyökerekkel rendelkező csoportok. A folyamatot tovább generálta, hogy ugyanebben az időszakban bontakozott ki a különböző bevándorló csoportok történetét feldolgozó szakirodalom. Az 1980-as évek közepén a múzeumi szakemberek körében is egyre hangsúlyosabbá vált az új elméletek és új perspektívák múzeumi keretekben való megjelenítésének követelménye.

A kurrens múzeumi felnőttoktatással foglalkozó szakirodalom kárhóztatja a múzeumok XX. század második felében dominánssá vált interpretációs monopóliumát, a múzeumok gyűjteményeinek, valamint az általuk közvetített tudás irányított felfedezését. A változás egyik alapvető feltétele a múzeumi alkalmazottak közvetítésben betöltött szerepének megváltozása, hiszen a kiállított tárgyakat, az interpretációt és a megjelenített nézőpontot meghatározó autoritás helyett egyfajta facilitátori szerep érvényesítését kívánja megvalósítani ez az irányzat. A látogatók szabad böngészését lehetővé tevő és a vizuális hozzáférést facilitáló látványtár modell legutóbbi időkben továbbfejlesztett változata lehetővé teszi, hogy a látogató a gyűjteményben végzett önálló kutatásának eredményeit elérhetővé tegye az adott téma iránt érdeklődő további látogatók számára is. Így a múzeumi látogatók egyszerre válhatnak kutatóvá és facilitátorrá. Ebben a modellben a múzeumi kurátorok közvetítő szerepe megváltozik, hiszen a megtekinthető tárgyak körére és a múzeum által feldolgozott témák meghatározására vonatkozó privilégiumuk megszűnik. Mivel a múzeumi tárgyak és információk nagy része közszemlére kerül, a látogató önállóan, saját belátása szerint határozza meg a rendező elveket és az értelmezési kereteket. Mindezek következtében a múzeum a látogatók által közölt megközelítésekkel folyamatosan gyarapodó, ítéletet nem mondó, viszont sokféle intellektuális megközelítést lehetővé tevő vizuális raktárrá válik.⁴

Az eredeti etnikai és kulturális identitás megőrzésében a gyűjtemények kiemelt szerepet kapnak napjainkban. Az amerikai indiánok kultúrájuk olyan szegmenseit ismerhetik meg ismét a múzeumi gyűjtemények által, melyek a szóbeli és előadó művészeti hagyományokból napjainkra már kivesztek. Sok, az USA és Kanada északnyugati területeihez kötődő művész a múzeumok által megőrzött totemek, faragványok és textíliák alapos tanulmányozása után kezdte el saját alkotótevékenységét. A Smithsonian keretében működő

⁴ Gurian, Elaine Heumann: The Potential of Museum Learning. The Essential Museum. In: Lord, Barry (ed.): The Manual of Museum Learning, AltaMira Press, Lanham, 2007. pp.22-23.

Amerikai Indiánok Nemzeti Múzeuma⁵ a tanulás ezen formájának elősegítésére hozta létre a Kulturális Forrás Központot⁶, mely a gyűjteményi raktár teljes épületét magába foglalja.⁷

Innováció a múzeumi felnőttoktatás módszereiben

A különböző infokommunikációs, multimédiás eszközök múzeumi közvetítésbe való integrálása, valamint az internet alapú múzeumi kultúraközvetítés térhódítása határozható meg az elmúlt évek legfontosabb, múzeumi felnőttoktatással kapcsolatos innovációjaként. A nagy amerikai megamúzeumok egyértelműen meghatározták a múzeumi kultúraközvetítés új irányvonalait. A múzeumi közvetítésben alkalmazott hagyományos felnőttoktatási módszerek (vita, előadás, galéria-beszélgetés, tárlatvezetés stb.) mellett az alábbi, internetre, illetve mobil infokommunikációs eszközökre alapozott módszerek fejlődtek a legnagyobb mértékben az elmúlt években:

Audio guide és módszertani innováció

Az új típusú audio programok közül kiemelkedik az, melyben a látogatónak lehetősége nyílik "kihallgatni" a múzeumi kurátorok, restaurátorok és kutatók beszélgetését. A múzeummal való ismerkedés új lehetőségét adja ez a módszer, hiszen nemcsak a múzeumi tárgyak vizsgálatának újszerű aspektusát adja, hanem közelebb hozza a látogatóhoz a múzeumban folyó tudományos, közönségkapcsolati és tudományos munkát. Az új módszer sikeres alkalmazásával találkozhatunk például a Metropolitan esetében, ahol lehetőség nyílik arra, hogy a tárlatvezetéshez felhasználható audio guidot a látogatók a honlapról podcasting formában letöltsék. A weboldal fejlesztői törekedtek arra, hogy a fogyatékkal élők egyenlő esélyei a múzeumi tanulásnak ebben a formájában is érvényesüljenek, hiszen a siket-és halláskárosodott látogatók írott, szöveges formátumban is letölthetik a tárlatvezetéshez felhasználható szöveget.⁸

⁵ National Museum of American Indian, Smithsonian Institution, Washington D.C., USA

⁶ Cultural Resource Center

⁷ Lord, Barry: What is Museum-Based Learning? In: Lord, Barry (ed.): The Manual of Museum Learning. AltaMira Press, Lanham, 2007. p. 15.

⁸ <http://www.metmuseum.org/podcast/index> (2009. április 29.)

Mobiltanulás a múzeumban:

A legutóbbi időszak újítása a mobiltanulás (M-learning/ podcasting) múzeumi környezetben való alkalmazása. A vezeték nélküli kommunikációs eszközök segítségével (pl: GPS, mobiltelefon, internet) kialakított múzeumi programok olyan új tanulási módszert jelentenek, ahol a hagyományos múzeumi felnőttoktatási módszerek kiegészülnek a digitális és a kooperációs képességek javítására irányuló szociális kompetenciák fejlesztésével.

A múzeumi weboldal, mint oktatási eszköz

A virtuális technológia fejlődésének köszönhetően a múzeumi honlapok kiemelkedő szerepet nyertek az oktatásban és a kommunikációban. Virtuális túrák létrehozásával lehetővé válik az, hogy olyan tárgyakkal ismertessük meg a közönséget, melyek kiállítási térben való elhelyezésére a múzeumnak akár helyhiány, akár más indokok miatt nincs lehetősége. Egy sor nagyobb múzeumnál megindult a múzeumi weboldalak individualizálása. Lehetőséget biztosítanak a látogatóknak arra, hogy személyes érdeklődésüknek megfelelően személyes internetes profilt alakítsanak ki a múzeumi honlapon. Ezen törekvés jó példája a Metropolitan Múzeum „Az én Met Gallériám” linkje, ahol a regisztráció után a látogatónak lehetősége nyílik arra, hogy egy önálló, személyre szabott kiállítást állítson össze a múzeumi adatbázisra támaszkodva. Lehetőség nyílik arra, hogy az adatbázisból kiválasztott képeket a felhasználó megossza ismerőseivel, barátaival, hiszen tetszése szerint továbbküldheti azokat e-mail vagy akár mms-formátumban, illetve ez a speciális oldal közvetlen kapcsolatban áll olyan népszerű közösségi oldalakkal, mint a Facebook vagy a MySpace.⁹ Különösen a kultúra és művészet iránt fogékony fiatalabb generációk célcsoportként való elérésében kaphat kiemelkedő jelentőséget ez utóbbi fejlesztés, bár a nemzetközi tendenciák azt mutatják, hogy a különböző közösségi oldalak a középkorúak körében is hallatlanul népszerűek. Jó példa ez arra, miként találkozhatnak egymással és kapcsolódhatnak össze mindennapi életünk technológiai újításai a kultúra egyetemes értékeivel. A Metropolitan honlapjának individualizálását szolgálja az „Én Met Kalendáriumom” link is, ahol lehetőséget biztosítanak az internetes látogatóknak arra, hogy esemény és téma szerinti felbontás alapján összeállíthassa a saját érdeklődési körének megfelelő, a múzeum rendezvényeivel és kiállításával kapcsolatos programtervét. A múzeum

⁹ http://www.metmuseum.org/works_of_art/collection_database (2009. április 29.)

ingyenes hírlevélben, hetente értesíti az érdeklődőket az általuk bejelölt aktuális program-és időszaki kiállításokról.¹⁰

Digitális történetmesélés

A XX. századik a történetmesélés legfőbb eszközei a festmények és a szobrok voltak és a történetmesélés mindig gazdag vizuális metaforákat használt a minél hatékonyabb érzékeltetési hatások érdekében.¹¹A történetmesélés digitális változata kötődhet egyrészt a múzeumi honlap individualisztikus átalakításához, amennyiben a digitális látogatóknak lehetőséget biztosítanak arra, hogy az adott tárgy vagy jelenséggel kapcsolatos saját, személyes történeteiket közös tudáskinccsé tegyék az internetes felületen keresztül. Másrészt kötődhet a múzeumban vagy a múzeum által szervezett felnőttoktatási programhoz, amikor a múzeumi program résztvevői csoportmunka keretében készítenek el egy olyan digitális vagy multimédiás információs anyagot, mely önálló kutatásra és/vagy történetmesélésre épít.

Innováció a múzeumi közvetítéshez kötődő humán erőforrás fejlesztésben

Az amerikai múzeumok egy újfajta közvetítési módszerrel próbálják elérni a különböző etnikai, társadalmi csoportokat és szubkultúrákat. A módszer lényege, hogy a múzeumi programot az adott, múzeum által elérni kívánt vonatkoztatási csoportból származó személy vezeti le. Azaz indián gyökerekkel rendelkező csoport esetén indián, főiskolásoknak, egyetemistáknak szervezett programok esetén egyetemista szervezi meg és bonyolítja le a múzeumi programot. A módszer lényege, hogy az adott társadalmi csoporthoz kapcsolódó látogatók minél inkább magukénak érezhessék a múzeumot, hiszen a saját közegükből származó múzeumi programvezető/közvetítő pusztán léte növeli a múzeummal kapcsolatos bizalmat, előmozdítja a feloldódást. Az új módszer egyik legsikeresebb megvalósulásával a Metropolitan Múzeumban találkozhatunk, ahol a CMG (College Group at the Met) névre keresztelt, 25 helyi főiskolás hallgatóból álló csapat feladata a helyi, felsőoktatásban részt

¹⁰ https://www.metmuseum.org/mymetmuseum/my_calendar.asp (2009. április 29.)

¹¹ Springer, Julie: Digital Storytelling At the National Gallery of Art. In: Bearman, David-Trant, Jennifer (eds.): Museums and Web 2004: Proceedings. Archives and Museum Informatics. Toronto.

vevő hallgatók számára kínált programok és események megszervezése és lebonyolítása. Az intézmény a helyi egyetemi közösségek múzeummal való kapcsolatának erősítését, a hallgatók múzeummal kapcsolatos attitűdjeinek javítását, valamint a fiatalok Metropolitan Múzeumhoz való kötődésének erősítését határozta meg a program legfőbb célkitűzéseiként.¹²

Meglátásom szerint a múzeumi felnőttoktatásnak négy olyan területe van, ahol a megváltozott társadalmi, kulturális és gazdasági környezet következtében az innováció kérdésköre napjainkban és a következő években különös jelentőséget nyer. Ezek:

- Új múzeumi funkciók felvállalása és ehhez kötődően új célcsoportok meghatározása: aktív időkorúak, egyedülállók, munkanélküliek, családok, speciális kulturális/ etnikai/ vallási csoportok, stb.
- Tanuláselméletek figyelembevétele a kiállítás-rendezés és a programok kialakítása során a tanulás hatékonyságának növelése érdekében (pl. Kolb, Honey és Mumford, stb.)
- A múzeumi felnőttoktatási módszerek innovációja (mobiltanulás, digitális történetmesélés) és a honlapok fejlesztése a virtuális lifelong learning megvalósítása érdekében.
- Múzeumi szervezet innovációja, a múzeumi szakemberek képzése és továbbképzése

Az amerikai múzeumok mindig is élen jártak a múzeumpedagógiai módszerek innovációjában, elég csak a hands-on tárlatok, kifejezetten gyermekek számára készülő múzeumi hírlevelek vagy akár a természetbúvár termek XX. századi megvalósítására és fejlődésére gondolni. A XXI. század legalább ennyire érdekes innovatív megoldásokat hozott eddig a múzeumi felnőttoktatás területén és annak tudatában, hogy az élethosszig tartó tanulás egyre nagyobb jelentőséget nyer, biztosak lehetünk a további fejlődésben.

¹² www.metmuseum.org (2009. május 10.)

Felhasznált irodalom:

Cuno, James (ed.): *Whose Muse? Art Museums and the Public Trust*. Princeton University Press, Princeton-Oxford,- Harvard University Art Museums, Cambridge, Massachusetts. 2004.

Falk, John H.- Dierking, Lynn D.: *The Museum Experience*. Whalesback Books, Washington, D.C. 1992.

Hein, George E.: *Learning in the Museum*. Routledge, New York, 2000.

Lord, Barry (ed.): *The Manual of Museum Learning*. AltaMira Press, Lanham, 2007.

Springer, Julie: *Digital Storytelling at the National Gallery of Art*. In: Bearman, David-Trant, Jennifer (eds.): *Museums and Web 2004: Proceedings*. Archives and Museum Informatics. Toronto, 2004.

www.metmuseum.org (2009. április 29.)

www.aam.org (2009. május 2.)

AAM Annual Report 2008, AAM Washington DC., 2008.